

Prekmursko narečje v Vratuševem rojstnem kraju Dolnji Slaveči

MIHAELA KOLETNIK

Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Korška cesta 160,
SI Maribor, mihaela.koletnik@um.si

V prispevku predstavljam narečno podobo krajevnega govora vasi Dolnji Slaveči, rojstnega kraja Antona Vratuše. Ta krajevni govor slovenska dialektologija uvršča v goričko podnarečje prekmurskega narečja panonske narečne skupine. V prispevku je predstavljeno glasoslovje slaveškega govora, opisane so glasoslovne in naglasoslovne značilnosti in podani fonološka analiza ter oblikoslovni in leksikalni oris.

Ključne besede: dialektologija, panonska narečna skupina, prekmursko narečje, goričko podnarečje, Dolnji Slaveči, Anton Vratuša

This paper presents the local dialect of Dolnji Slaveči, the birthplace of Anton Vratuša. According to the Slovene dialect classification, the local dialect of Dolnji Slaveči belongs to Goričko sub-dialect of Prekmurje dialect, which is part of the Pannonian dialect group. This paper presents the phonetics of the Dolnji Slaveči dialect, describes phonetic and accentual features, and provides a phonological analysis along with a morphological and lexical overview.

Keywords: dialectology, Pannonian dialect group, Prekmurje dialect, Goričko sub-dialect, Dolnji Slaveči, Anton Vratuša

Uvod

Dolnji Slaveči,¹ razloženo naselje na zahodu Goričkega v dolini potoka Lukaj ob cesti Motovilci–Kuzma, se v virih prvič omenjajo leta 1365 kot *Alsozcleueche*, leta 1366 kot *Alsozaloucha* in leta 1499 kot *Alsozalocha* (Zelko 1982: 82). Med letoma 1763 in 1787 je kraj zapisan kot *Ober Slavecze* oder *Felső Slavecze* (Snoj 2009: 380). Dolina potoka, ta zaradi globokega korita le redko poplavi, je široka, pobočja s skrbno obdelanimi njivami, kjer goje največ pšenico, koruzo in ječmen, ter manjšimi travniki so položna. Hiše so v dnu doline in raztresene po obeh pobočjih in vršnih delih slemen. Ob

¹ Izvorno zelo verjetno **Sláviči* je množinski patronimik hipokoristika *Slavo*. Krajevno ime je torej prvotno označevalo naselje Slavičev, to je Slavovih potomcev. Ta patronimik se na Slovenskem ohranja kot priimek *Slavič*. Zaradi že v 14. stoletju izpričanega priponskega *-e-* za nenaglašeni *-i*, ki sicer po vsej verjetnosti odseva lokalni *e-*jevski izgovor nenaglašene *-i*, pa je mogoče tudi, da je ime kraja tvorejno iz drugače tvorjenega hipokoristika ali patronimika, morda **Sláveř'i* (Snoj 2009: 380).

hišah rastejo sadno drevje in brajde, na slemenu in pobočjih pa so mešani, v glavnem zasebni gozdovi, ki segajo globoko proti dolini. Nekaj zaslужka prinašajo mlečna in mesna govedoreja ter prašičereja.

Slika 1: Dolnji Slaveči.
Foto: Mihaela Koletnik

Slika 2: Rojstna hiša Mikloša Küzmiča.
Foto: Mihaela Koletnik

Hiše so strnjene v več skupin: v vzhodnem delu so Ažija, Kukojska in Ferkova Gasa, v zahodnem Beli Breg, Olabe, Ungarjev breg in Vratušev Breg, v severnem pa Grajka, Recekova Graba in Šumarski Vrh (Sever 1995: 125). Šola v vasi je bila od leta 1895 do 1968, ko je bil pouk opuščen, šolsko poslopje pa prodano zasebniku. Prvo gasilsko društvo je iz leta 1935, nekdanji mlin sredi vasi, katerega prvi lastnik je bil Žid Werner, je danes opuščen. Ob cesti proti Gradu stoji baročno znamenje, imenovano Beli križ. Od tod sta doma Mikloš Küzmič (1737–1804), rimskokatoliški duhovnik, pisatelj, prevajalec, narodni buditelj in dekan Slovenske okrogline, ki je s Štefanom Küzmičem postavil temelje knjižne prekmurščine, ter Anon Vratuša (1915–2017), literarni zgodovinar, jezikoslovec, politik in diplomat (Močan 1980: 292).

Nabor gradiva in metodologija

Obravnavano in analizirano narečno gradivo sem pridobila z vodenimi pogovori in odgovori informantov na vprašalnico za Slovenski lingvistični atlas (SLA). Prvih 14 razdelkov, t. i. leksikalni del vprašalnice, obsega 665 zaporedno oštevilčenih vprašanj, sledi razdelek *Razno*, nato pa razdelek *Gramatična vprašanja*, oštevilčen od 700–870. Skupaj s podvprašanji obsega vprašalnica skoraj 3000 vprašanj. Narečno gradivo sem iz govorjene v pisno

obliko pretranskribirala v skladu s slovensko narečno fonetično transkripcijo (Kenda-Jež 2011: 27–30) in zapisala s pomočjo vnašalnega sistema ZRCola.² Tako obdelano gradivo je bilo izhodišče za moje jezikoslovno preučevanje. Lastna terenska raziskava, v kateri so sodelovali trije informanti, je potekala meseca januarja 2025.³

Narečna umestitev govora kraja Dolnji Slaveči

Slovenska dialektologija uvršča krajevni govor kraja Dolnji Slaveči v prekmursko narečje panonske narečne skupine, kot sta jo poimenovala Tine Logar in Jakob Rigler na *Karti slovenskih narečij* (1983).⁴ Panonska narečna skupina združuje še slovenskogoriško,⁵ prleško in haloško narečje.⁶

Prekmursko narečje, ki je najbolj vzhodno slovensko narečje, se govori v Prekmurju,⁷ ob zgornji Rabi v okolici Monoštra ter v nekaj vaseh ob slovensko-avstrijski meji v t. i. Radgonskem kotu. Glede na prvotno delitev slovenskega jezikovnega prostora, ki je odraz dveh naselitvenih valov, pripada prekmursko narečje jugovzhodni skupini, torej tistemu delu, ki so ga naselili Slovani z območja južnoslovanske jezikovne skupine ob Savi in Dravi navzgor. Kot najvzhodnejše slovensko narečje ohranja prekmurščina prvine, ki so v drugih narečjih že izgubljene, tu pa so se ohranile zaradi tisočletne izoliranosti od matičnega naroda.

² Vnašalni sistem ZRCola (<http://ZRCola.zrc-sazu.si>) je na Znanstvenoraziskovalnem centru SAZU v Ljubljani razvil Peter Weiss.

³ Prispevek je nastal v okviru Raziskovalnega programa št. P6-0156 (*Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine – vodja programa prof. dr. Marko Jesenšek*), ki ga sofinancira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

⁴ Tine Logar in Jakob Rigler sta narečno skupino poimenovala po Panonski nižini. Ta je poimenovana po rimski provinci *Pannonia*, katere ime, izpeljano iz ide. korena **pen-* 'močvirje, blato', iz katerega je npr. tudi stprus. *pannean* 'močvirje', got. *fani* 'blato', je predromanskega izvora in prvotno pomeni 'močvirje, blato' (Snoj 2009: 301).

⁵ Tako je bilo na moj predlog (Bregant 1995) preimenovano goričansko narečje, da bi se izognili prekrivanju s prekmurskim goričkim podnarečjem, ki se govori po Goričkem, gričevnati pokrajini v severovzhodni Sloveniji ob tromeji z Avstrijo in Madžarsko, po kateri so poimenovani tudi njeni prebivalci (Goričanci, Goričanke).

⁶ Tako na *Dialektološki karti slovenskega jezika* kot v knjigi *Dialekti* (1935) Ramovš slovenskogoriško, prleško, prekmursko in haloško narečje imenuje severovzhodna štajerska dialektična skupina. Razlikovanje od štajerske narečne skupine je omogočilo novo, tj. Logar-Riglerjevo poimenovanje teh narečij po Panonski nižini.

⁷ Prekmurje je pokrajina, ki je zemljepisno, kulturno in zgodovinsko vpeta med tri v več pogledih zelo različne narode. Z vseh strani so na ta del slovenskega etničnega prostora skozi zgodovino dotekali različno močni kulturni ter posledično tudi jezikovni vplivi, kar se danes kaže v jezikovni razčlenjenosti tega prostora.

Današnja podoba prekmurskega narečja je rezultat mnogih zgodovinskih, političnoupravnih in cerkvenoupravnih dejavnikov.⁸ Zaradi številnih in ostrih razdelitev Prekmurja vse do 18. stoletja so se na tem območju oblikovala tri temeljna podnarečja: severno – goričko (ob zgornji Ledavi in v Porabju), osrednje – ravensko (od Cankove prek Murske Sobote do Filovcev in Kobilja) in južno – dolinsko (vzdolž reke Mure). Zinka Zorko (1998: 42) ugotavlja, da se med seboj razlikujejo po mlajših prekmurskih razvojih, ki se kažejo zlasti v (1) različnih odrazih za dolgi in kratki *a*; v goričkem in ravenskem podnarečju se kratki in nenaglašeni *a* zaokrožujeta, v dolinskem pa se pod vplivom prleškega narečja zaokrožuje dolgi *a* v *o*/*â*; kratki naglašeni in nenaglašeni *a* pa ostajata odprta vokala; (2) v razvoju končnega *-l* v *-o* v goričkem in ravenskem podnarečju ter *-u* v dolinskem; (3) v izgovoru zvočnika *j*, ki se v dolinskem in delu vzhodnega ravenskega podnarečja izgovarja kot *j*, sicer kot *dj*, *g*, *k* ali *dž*, medtem ko so starejši glasoslovni in oblikoslovni razvoji enotni.

Govor kraja Dolnji Slaveči se uvršča v prekmursko goričko podnarečje.

Glasoslovni oris slaveškega govora

Naglas

Vsa panonska narečja so netonemska, naglas je torej dinamičen ali jakosten in ni vezan na določeno mesto v besedi. Naglašeni samoglasniki so dolgi ali kratki, nenaglašeni samo kratki. Dolgi in kratki naglašeni zlogi so možni v vseh besednih zlogih večzložnih besed. Izvedena sta bila oba splošnoslovenska naglasna premika (*zlâto* → *zlatô*; *ðko* → *ôko* → *okô*; *dūšà* → *dúša*), naglasno mesto je praviloma isto kot v panonskem izhodiščnem sistemu, naglašeni so *e*, *o* in *ə* pred nekdanjimi kratkimi zadnjimi naglašenimi zlogi: *'žⁱāna*, *'no:uga*, *'mⁱägla*, po terciarnem premiku so v posameznih primerih naglašeni

⁸ V času tisočletne ogrske nadvlade so bili Prekmurci upravno razdeljeni v dve župniji, pri čemer se je madžarska cerkvena uprava naslonila na takratno političnoupravno ureditev ozemlja. K Železni županiji (Vasvármegye) je spadalo celotno današnje Porabje, Goričko in kraji v okolici Murske Sobote (Ravensko), medtem ko je jugovzhodni del z Doljno Lendavo pripadal Zalski županiji (Zalavármegye). Cerkvenoupravno so bili Prekmurci iz Železne županije priključeni h györski škofiji, tisti iz Zalske županije pa k vespremski. V 11. stoletju je bil del zalskih župnij (Bogojina, Turnišče, Dobrovnik, Dolnja Lendava) pripisan k novoustanovljeni zagrebški škofiji. Upravna meja med župnijama je bila tako od 1176. leta tudi cerkvena meja med györsko in zagrebško škofijo. Vse do 18. stoletja so bili ogrski Slovenci upravno razdeljeni, dokler se niso 1777. leta združili v takrat ustanovljeni škofiji s središčem v Sombotelu, kar je ugodno vplivalo na razvoj deželne zavesti (Slavič 1999: 23).

samoglasniki v odprtih zlogih: *'vūja*, naglašeni so samoglasniki (tudi v predponah in predlogih) po umiku naglasa s kratkega zloga: *p'rinas*, *p^hoplat* ter samoglasniki v besednih oblikah, analogičnih po osnovni: *'kū:īpitj*, *'pi:īsatij*. V sedanjiški glagolski spregatvi naglasnega vzorca tipa *nesem* in *berem* ter v imenovalniku ednine srednjega spola je ohranjeno končniško naglaševanje: *ne'se:īn*, *be're:īn*, *zo've:īn*; *kore'hē:ī*, *pošte'hē:ī*. Ohranitev dolgega tematskega samoglasnika *-e* v sedanjiku kaže na zveze z zahodnoslovanskimi jeziki, posebno s slovaščino (Zorko 2003: 74).

Samoglasniki

Govor kraja Dolnji Slaveči loči naglašene samoglasnike, ki so dolgi ali kratki, in nenaglašene samoglasnike, ki so samo kratki. Sistem dolgih in kratkih naglašanih samoglasnikov je monoftongično-diftongičen, sistem nenaglašanih samoglasnikov pa je monoftongičen.

Sistem dolgih naglašanih samoglasnikov sestavljajo: *i:ī*, [*e:ī*], *e:ī*, *e:ī*, *a:*, *o:ū*, *u:ū*, *ū:ī* in *r:*.

Izvor:

- i:ī** < dolgi *i* – *'zi:īma*, *'li:īst*, *'zi:īt* = zid, led *'pi:īšen*, led *'li:īce*, *me'zi:īnec*, *o'bi:īstj* 'ledvice', *b'ri:ītva*, *m'li:īn*, *sa'ni:ī*, *plas'ti:īč* 'kopica sena za čez noč', *pre'di:īvo*, *mar'ti:īnček*, *'li:īske* = listje, *'si:īn*, *st'ri:īc*, *t'ri:ī*, del *-l* ž ed *c'vi:īlila*, del *-l* m ed *'ži:īvo* = živel, prid ž *'zi:īdana*, prid m *'ži:īfčen*
 < **i* po umiku naglasa – del *-l* ž ed *'pi:īsala*, del *-l* s ed *'ti:īščalo*, Imn *'pi:īšanci*
 – v izposojenkah – *k'ri:īš*, *'vi:īno*
- [e:ī]** < včasih dolgi polglasnik (ə) v položaju pred *n* in *r* – *'le:n*, *vi'xe:r* = viher 'vihar'
 < novoakutirani polglasnik (ə) v nezadnjem besednem zlogu v položaju pred *n* – *'se:īe* 'sanje'
 < dolgi *e* in *i* v položaju pred *r* – *ve'če:r*, *'me:r* = mir, *pa'pe:r* = papir
 – v izposojenkah – *klo'ze:t* 'stranišče'
- e:ī** < dolgi nosni *e* (e) – *'ze:īti* = vzeti, led *'ve:īžen*, del *-l* m ed *p'le:īso* = plesal, del *-l* ž ed *'ze:īla* = vzela, *'pe:ītek*, *'re:īp*, *ci'pe:ī* = cepé 'cepec', Red *že'ne:ī*, *ro'ke:ī*, Imn ž *svi'hē:ī*, *mi'je:ī* = muhe, prim *'ve:īkšj*
 < dolgi *e* – *'le:īt*, *'me:īt* = med, *'pe:īč*, *ge'se:īn* = jesen, *f'če:īla* = bečela 'čebela', Imn *lid'ge:ī* = ljudje, Red *me'ne:ī*, prid ž *ve'se:īla*

- < dolgi polglasnik (ə) – *'vɛ:ɪs* = vas, *'dɛ:ɪn* = dan, *no'xɛ:ɪt* = nohet
 < *ɛ po umiku naglasa – *g're:ɪda*, *'pɛ:ɪta*, *'mɛ:ɪka* = mehka
 < novoakutirani *e* v nezadnjem besednem zlogu po (zgodnji) podaljšavi
 – Imn *'rɛ:ɪbra* 'rebra', *ne'be:ɪsa*; 2ed *ne'sɛ:ɪš*, 3ed *pe'čɛ:ɪ*, *ras'tɛ:ɪ*, *be'rɛ:ɪ*,
ski'bɛ:ɪ = skube 'skubi'
 < dolgi jat (ě) v položaju pred *m* ali *n* – *v're:ɪmen* = vremen 'vreme',
s'tɛ:ɪna, *ži'vɛ:ɪn* = živem 'živim'
 – v izposojenkah – *špan'cɛ:ɪratɪ* = špancirati 'sprehajati se'
- e:ɪ** < dolgi jat (ě) – *'mɛ:ɪsec* 'mesec' in 'luna', *m'le:ɪko*, *z've:ɪzda*, *s're:ɪda*,
'le:ɪs, *s've:ɪča*, *pov're:ɪsɫ* = povreslo, *č're:ɪvlɪ* 'visoki čevlji do kolen',
g'ne:ɪzdo, *k'le:ɪt*, D/Med ž *f kr'č'mɛ:ɪ*, v *zem'le:ɪ*, I/Tdv *ro'ke:ɪ*, *ko'sɛ:ɪ*,
 Imn *'le:ɪta*, prisl *'re:ɪsan* 'res', *'mɛ:ɪšatɪ*, *m're:ɪtɪ* = umreti, 1ed *'se:ɪkan*,
 del -l ž ed *'ge:ɪla* = jela 'jedla', *š'čɛ:ɪla* 'hotela', prid ž *'re:ɪtka*, prid m
'be:ɪlj; po izpadu izglasnega *x*: *g're:ɪ* = greh, *s'mɛ:ɪ* = smeh
 < *ě po umiku naglasa – *č're:ɪvo* = črevo, *d're:ɪvo*⁹ = drevo
- a:** < dolgi *a* – *'ža:strek* 'jastreb', *gr'ba:jn* = gribanj 'jurček', *d'va:*, *'ra:st* =
 hrast, *ko'va:č*, *t'ra:va*, *g'la:va*, *b'ra:jda* = brada, *'va:pno* = apno, *ko'la:č*
 'hlebec', *v'la:s* = las, *kr'š'ča:k* = klobuk, *po'ta:č* 'kolo', *'la:pec* = hlapec
 'del cepca, s katerim se udarja' in 'hlapec', Imn *'ža:buka* = jabolka,
 Rmn *k'ra:f* = krav, *smi'ža:tɪ se* = smejati se, *'ka:latɪ* 'cepiti drva', *do'ma:*,
 1ed *p'ra:vin* = pravim 'praviti, reči', 2ed *z'na:š* 'vedeti', prid m *ər'ža:vi*
 = rjavi, prid ž *'za:jgna* = zadnja, *S'la:večɪ*, *Slave'čar:ɪ*, *Slave'čar:ke*
 < redko staroakutirani *a* v zadnjem besednem zlogu – *'ta:* 'tja'
 < redko dolgi polglasnik (ə) (vpliv knjižnega jezika) – *'ča:st*
 – v izposojenkah – *'va:raš* 'mesto', *ci'ga:jn*, *'ka:mra* 'mrtvašnica', *š'pa:jzba*
 'shramba', *'va:jnkiš* = vankiš (< **van'kuš* (Jakop 2016: 201)) 'blazina za
 pod glavo', *'ma:ndɫ* 'plašč', *paj'da:š* 'prijatelj', *'va:ga*, *š'na:jder* 'krojač',
šk'ra:mpɫ = škrapelj 'krepelj'
- o:u** < dolgi *o* – *'no:us*, *tis'to:u* = testo, *pot'ko:uf* = podkov 'podkev', *'vo:usek*,
'to:u, *'no:uč*, *'mo:urɟe* = morje, *p'lo:ut* 'plot, ograja', *pro'so:u*, *'ko:ula*
 'voz', *š'o:ula*, *'bo:uk* = bog, Imn *zo'bo:uvge* = zobovje, *si'no:uvge* = si-
 novje, *ro'go:uvge* = rogovje, Oed ž z *ro'ko:uf*, z *no'go:uf*, *s'to:u*, *'po:ulek*
 = poleg, prid ž *'go:ula*, del -l s ed *bi'lo:u*
 < dolgi nosni *o* (ɔ) – *k'lo:up*, *d'ro:uk* = drog, *k'ro:uk* = krog, *'ro:up* =
 rob 'skrajni zunanji del česa', *go'lo:up* = golob, *'go:ubec*, *'po:ut* 'steza',

⁹ Redko tudi *d're:ɪva*.

- 'mo:uš = mož, ot'ro:u**bi**, 'zo:u**p** = zob, 'ro:u**ka**, Ted ž ko'so:u, f křč'mo:u, zem'lo:u, prid ž 'vo:u**ska**
- < *o in *o po umiku novega cirkumfleksa – 'go:u**s**anca = gosenica; 'o:u**t**ava = otava
- < *o in *o po umiku naglasa – 'so:u**s**it = sosed; del -l m ed 'o:u**t**pro = odprl
- v izposojenkah – 'šo:u**l**a, 'ro:u**mar**, 'šo:u**pa** = šopa 'škopa', k'ro:u**ta**
- u:u** < dolgi ŷ – 'vu:u**k** = volk, 'du:u**k** = dolg 'sam.', 'gu:u**t** = golt 'grlo', 'pu:u**š** = polž, 3ed 'mu:u**v**i = molvi 'tuliti, zavijati', prid ž 'žu:u**ta** = žolta 'rumena' in 'plavi (lasje)
- < redko staroakutirani ŷ v nezadnjem besednem zlogu – prid ž 'du:u**ga** = dolga
- v izposojenkah – ka'pu:u**t** 'suknjič', 'ru:u**t** = rud 'oje'
- ü:ü** < dolgi u – 'vü:ü**š** = uš, 'lü:ü**čan** = lučam 'mečem', g'rü:ü**ška**, 'lü:ü**kna**, p'lü:ü**ča**, k'lü:ü**č**, 'dü:ü**ša**, 'lü:ü**pat**i, 'lü:ü**ščit**i, b'rü:ü**sit**i, prid m g'lü:ü**ip**i 'gluh', prid ž d'rü:ü**iga**
- < *u po umiku naglasa – del -l ž ed 'kü:ü**ip**ila, Rmn 'lü:ü**id**i 'ljudje'
- < *i po asimilaciji – b'lü:ü**iz**i = blizu
- v izposojenkah – b'rü:ü**itof** 'pokopališče', š'kü:ü**ifka** 'smrekov storž'
- r:** < dolgi r – 'pr:st, s'mr:t, prid m 'tr:d**i**, 'br:f = brv, o'br:f = obrv, 'kr:f = krv 'kri', pos'tr:f = postrv, 'čr:f = črv, 'pr:t 'rjuha', 'mr:tvec 'mrlič', 'tr:st 'trta', 'mr:z**l**ca = mrzlica, 'sr:p

Sistem kratkih naglašanih samoglasnikov sestavljajo: i, ⁱe, [e], ⁱä, [ä], ^uä, [o], ^uo, u, [ö], ü in r.

Izvor:

- i** < staroakutirani i v nezadnjem besednem zlogu – 'lipa, 'riba, 'žila, vi'tica 'potica, br'di**ne** = bradinje 'mah', pes'nica 'pest', 'picek 'pišče', 'žito 'rž, 'iža = hiža 'soba' in 'hiša', 'tikef = tikev 'buča', di'vica = devica 'vdova', no'rit**i** 'lagati', do'git**i** = doжити 'molsti', mo'lit**i**, š'tir**i**, š'tirge = štirje, bi'lica = belica 'jajce', Imn roš'čice 'ročice', f'tič**i** = ptiči, prid ž 'kisila
- < staroakutirani i v zadnjem/edinem besednem zlogu – f'tič = ptič, 'miš, 'rit, 'sir
- < dolgi i v položaju pred *n* – s'vi**na**, 'ši**nek** = šijnjak 'vrat, tilnik'

- v izposojenkah – *'cigeu* 'opeka', *'cintor* 'pokopališče', *'pisker* 'lonec', *'cirkef*, *'firma* = birma, *'virt* 'gospodar', *'virtinja* 'gospodinja', *'kikla* 'krilo', *š'k'riña* = skrinja 'krsta', *'birka* 'ovca'

- iĕ** < staroakutirani jat (*ĕ*) v nezadnjem besednem zlogu – *b'rⁱĕza*, *'c'ĕsta*, *'p'ĕna*, *'l'ĕto* 'leto' in 'poletje', *ko'l'ĕno*, *ž'rⁱĕbec* 'kobilji mladič moškega spola', *ne'd'ĕla* = nedelja, *že'l'ĕzo*, *'rⁱĕzatj*, *trⁱ'p'ĕtj*, *'g'ĕstj* = jesti 'jesti' in 'hrana', led *d'ĕlan*, del -l m ed *v'rⁱĕzo*, *d'ĕlo* = delal, del -l m mn *'m'ĕlj* = imeli
- < staroakutirani jat (*ĕ*) v zadnjem besednem zlogu – *d'ĕt* = ded 'moški',¹⁰ *'rⁱĕn* = hren
- < dolgi jat (*ĕ*) v položaju ob *r*, *m* – *č'rⁱĕšña*, *b'rⁱĕskef*, *d'rⁱĕvge*¹¹ = drevje
- < dolgi *e* v položaju pred *n*, *u* – *li's'ĕnj*, *pe'p'ĕu* = pepel
- < novoakutirani polglasnik (*ə*) v zadnjem besednem zlogu v položaju pred *u* – *ro'g'ĕu* = rogelj 'rog', *čon'k'ĕu* = čontelj 'členek'
- v izposojenkah – *'l'ĕder* 'usnje', *d'rⁱĕta*, *'m'ĕžnar* 'cerkovník', *š'k'ĕr* 'orodje', *p'rⁱĕdga* = pridiga

- [e]** < staroakutirani jat (*ĕ*) v nezadnjem besednem zlogu v položaju pred *j* (< **x*), *n* (< **m*) – *st'rĕja*, Red *o'rĕja* = oreha, *'vejka* 'veja'; prid m *'nĕškj* = nemški
- < novoakutirani *e* v nezadnjem besednem zlogu v položaju pred *n* – *'žĕnska*, Imn *ra'mĕnke* = remenke (< **rumenka* (Bezljaj 1995: 170)) 'pirhi'
- < redko umično naglašeni *e* – *'žĕna*, *'tĕta*

- iä** < umično naglašeni *e* – *'v'äle*, *'č'älo*, *'b'ädro* = bedro 'stegno', Ded *'v'äbj*, *'s'ästra*, *'äden*, *'n'ästj*, *'p'äčtj*, del -l ž ed *s'p'äkla*, *'n'äsla*, del -l m ed *'p'älo* = peljal, *zad'v'äčĕra* = zadvečĕra 'popoldne'
- < staroakutirani nosni *e* (*ĕ*) v nezadnjem besednem zlogu – *pok'l'ĕknotj* = pokleknoti 'poklekniti', Red *te'l'ĕäta*, *žre'b'äta*, *di'v'äta*, prid ž *ž'm'ätna* 'težka'
- < staroakutirani nosni *e* (*ĕ*) v zadnjem besednem zlogu – *'z'ät*, *'v'äč*
- < **ĕ* po umiku naglasa – *'g'äčĕmen* = ječĕmen, *'g'äzik* = jezik
- < novoakutirani *e* v nezadnjem besednem zlogu – *'m'äla* = melja 'moka', Red *k'm'äta*, del -l m ed *'n'äso* = nesel, led *'m'älen* = meljem, *'s'äden*
- < novoakutirani *e* v zadnjem besednem zlogu – *k'm'ät*

¹⁰ Največkrat starejši in neporočen.¹¹ Tudi *d'rⁱĕvže*.

- < novoakutirani polglasnik (ə) v nezadnjem besednem zlogu – 'mⁱäša = maša, prid m 'vⁱäškj = vaški, led 'gⁱänen 'ganiti'
- < novoakutirani polglasnik (ə) v zadnjem besednem zlogu – 'pⁱäs, gⁱnⁱäs = dnes 'danes'
- < umično naglašeni polglasnik (ə) – 'mⁱägla, s^tiäber
- < *e po umiku naglasa – prid ž 'vⁱäyka = velika, 'dⁱäbela = debela
- v izposojenkah – c^viäk 'žebelj', 'rⁱäca = reca 'raca', 'gⁱäzaro = jezero 'tisoč', 'bⁱätek = beteg 'bolezen'
- [ä] < redko novoakutirani e v nezadnjem besednem zlogu – š^tärj = kateri, 'zälge¹²
- v izposojenkah – b^läk 'trebuh', b^läkastj 'trebušast'
- u^a < staroakutirani a v nezadnjem besednem zlogu – 'm^uätj, b^rd^uäjca = bradavica, k^räva, og^räček = ogradček 'vrt (za zelenjavo in rože)', 'ž^uägoda = jagoda, 'ž^uäbuko = jabolko, 'l^uäce = hlače, s^räkca = sra-kica 'srajca', 'p^uäzge = pazduha, 'k^uämen, m^lätec 'mlatič', Red b^räta, Imn s^täriške = starišje 'starši', 'd^uätj, zⁿätj 'vedeti', pe^lätj, del -l m ed 'n^uäjšo, prid m ed s^lävečkj, prid ž s^lävečka, 'd^uäleč, 'z^uäjtra = zajutra 'zjutraj'
- < staroakutirani a v zadnjem besednem zlogu – b^rät, g^rä 'fižol', prid m zd^räf = zdrav, fk^räj = vkraj 'proč', p^räf = prav
- < dolgi polglasnik (ə) v primeru 'l^uäs = laž (vpliv knj. jezika)
- < *a po umiku naglasa – 'k^uäk = kako, 't^uäk = tako
- v izposojenkah – š^täla, 'b^uätašj 'gumijasti škornji', 'ž^uäga, 'f^uärof 'župnišče', 'f^uäšaneč 'pust'
- [o] < novoakutirani o v zadnjem besednem zlogu v položaju pred u (< *-l) in ñ – pre^kou = prekol 'poleno' (Ramovš 1924: 12); 'k^oñ
- < *ä v položaju pred m – 'p^omet, 'm^oma = mama 'stara mama', 'r^ona = rana, Omn z 'v^omj 'vi', z 'n^omj 'mi'
- < *ä v položaju pred n (tudi n < *m) – 'r^on = hram 'podstršje', d^lon = dlan, 'd^on = dam, led zⁿon = znam 'vedeti'
- < *j skupaj z r (r^o) pred u < *l – d^rou = drl, m^rou = mrl 'umrl'
- v izposojenkah – 'č^onta 'kost', š^por 'ključavnica', 'g^omba 'gumb', 'x^omer 'kladivo'

¹² Tudi 'zälže.

- u** < novoakutirani *o* v nezadnjem besednem zlogu – *'v^uola* = volja, *so^buota*, *^uosŋ* = osem, 1ed *^uodin*, *p^r^uosin*, 3 ed *'v^uoña* 'smrdi', del *-l* m ed *^uodo* = hodil, *p^r^uoso* = prosil, Ded *'k^uomj* = komu, prid m *'d^uober*
- < novoakutirani *o* v zadnjem besednem zlogu – *'p^uot* = pod 'tla', 'dno' in 'spodnja deska na vozu', *'k^uoš*, *k^r^uop*, *'p^uost*, *'g^uor*, *'d^uoj* = dol
- < staroakutirani nosni *o* (*o*) v nezadnjem besednem zlogu – *'d^uoga*, *'t^uoča*, *'r^uopček*
- < **o* po umiku naglasa – *'m^uoški*
- < umično naglašeni *o* – *^uori* = oreh, *č^l^uovik* = človek, *'b^uožič*, *'k^uosa*, *^uokno*, *'k^uoza*, *^uoča* 'oče', Imn *'k^uoscj*, *z^g^uoraj*, prid ž *'d^uobra*, *'m^uoja*
- < dolgi *o* v položaju pred *j* – *'l^uoj*, *g^l^uoj*
- < **o-* po umiku naglasa z zadnjega kratkega zaprtega zloga – *'p^uoplat* = podplat 'spodnji del stopala' in 'spodnji del obuvala', *^uobit* = obed 'kosilo', *^uoplin* = oplen
- v izposojenkah – *'m^uošt*, *'p^uojep* 'fant', *'c^uota* 'cunja', *š^t^uok* 'podboj', *'b^uoter*, *š^k^uof*, *p^l^uo* = ploh 'hlod', *'p^uodgan* = podgan 'podgana'
- u** < staroakutirani *ŷ* – *'vuna* = volna, *'sunce* = solnce 'sonce', prid ž *'puna* = polna, *'kučet* = kolčet 'kolk'
- < stalno dolgi *ŷ* – *'žuna* = žolna, *s^kuza* = solza, *'buj^a*¹³ = bolha, prid m *'dužen* = dolžen, Imn *s^tube* = stolbe 'stopnice'
- v izposojenkah – *'kuča* 'hiša', *k^rumpič* 'krompir', *'kuk^rca* = kukorica 'koruza', *š^uster* 'čevljar', *bi^žusj* = bajusi 'brki', Imn *'fusek^lnj* 'nogavice', *'sumič* 'komar'
- [ö]** < *e* (< **ě-*, **-ä*) položajno – *'vöra* = vera, *'vöter* = veter, *'vö* 'ven'
- < **u* položajno – *'vöra* 'ura'
- < **i* položajno – *'vömen* = vimen 'vime'
- < **i* po umiku naglasa – prid m *'šörki* = široki 'širok', prid ž *'šörka* = široka
- v izposojenkah – *'förtok* = firtoh 'ženski predpasnik', *'šörc* = šurc 'moški predpasnik'
- ü** < staroakutirani *u* v nezadnjem besednem zlogu – *'müja* = muha, *'gümla* = gumno, *vⁿük*, Red *'küpa*, *k^rüja* = kruha, *'kürnjek* = kurnjak 'kokošnjak', *'vüzen* = vuzem 'velika noč', *č^üti*, *p^lüvatj*

¹³ Tudi *'bua*.

- < staroakutirani *u* v zadnjem besednem zlogu – *k'rü*¹⁴ = kruh, '*küp*,
p'lük = plug, '*f'küp* = vkup
- < **u* po umiku naglasa – '*vüja* = uho, '*süjo* = suho, '*k'lü:ičanca* = ključavnica
- < **-i-* položajno – '*müva* 'midva', '*vüva* 'vidva'
- v izposojenkah – *g'rünt* = grunt 'posestvo', '*püta* = puta 'brenta', '*žüpa*
= župa 'juha', '*lük* = luk 'čebula', Imn '*püšlj* 'butara', prid m ed '*püklavj*
'grbast'
- ř** < staroakutirani *ř* – '*křma* 'posušena trava, seno', '*mřkeřca* = mrkevca
'korenje', '*dřva*, '*křčma* 'gostilna', '*sřna*, '*vřba*
- < *ř* po umiku naglasa – '*čřtalo*

Nenaglašeni samoglasniki so *i/ĭ, ü, u, e, o, a* in *ř*. Posebnosti: nenaglašeni *i* je tudi iz nenaglašenega *u* – *si'sitj*, *di'sitj*, *lid'ge:ĭ* = ljudje in nenaglašenega jata (*ě*) – *dik'lina* 'dekle', '*öplin* = oplen, '*so:usit*, *si'detj*, '*viditj*, *smi'ž:a:tj* = smejati, *tis'to:u* = testo. V izglasju se izgovarja manj napeto, nekoliko niže od naglašenega *i*. Nenaglašeni *u* je tudi iz nenaglašenega zlogotvornega *ĭ* – *gu'či:in*, Imn '*ž:a:buke* = jabolka, '*ž'übučnica* = jabolčnica 'jabolčnik'. Nenaglašeni *o*, ki je ozek, je tudi iz *-aĭ, -iĭ, -ěĭ* in *-əĭ* v deležniku na *-l m* – '*be:ĭžo*, *p'r'oso*, '*ži:ĭvo*, '*n'äso*. Nenaglašeni *ř*, ki je nastal tudi po onemitvi samoglasnika ob *r* – *tr'ge:ĭ* = trije, 3ed *tr'be:ĭ* = trebe 'trebati', *gř'ba:jn* = gribanj 'jurček', se v vzglasju besede izgovarja skupaj s polglasnikom – *ər'ž:a:vj* = rjavi. Kot posledica vokalne redukcije sta za slaveški govor značilna še zlogotvorna zvočnika *ĭ* in *ŋ* – *pov're:ĭsĭ* = povreslo, '*ma:ndĭ* 'plašč', '*š'ma:rŋce*, '*Kučŋca*.

Soglasniki

Soglasniki na Dolnjih Slavečih – zvočniki: *m, n, ŋ, l, r, v, j, ŷ* in nezvočniki – *p, b, f, t, d, c, s, z, č, ž, š, ž, k, g, h* so nastali iz enakih izhodiščnih splošno-slovenskih soglasnikov, poleg tega pa še:

- n* < **-m* – 1ed '*vi:ĭdin*, *p'r'osin*, '*d'elan*, Oed s *k'rüjon* = s kruhom, s
k'lü:ičon, Dmn *d'v'äran*, '*vüzen* = vuzem 'velika noč', '*rön* = hram
'podstršje'
- < **-ń* – '*pę:n* = panj 'tnalo', *g'le:ĭžen* = gleženj
- < **r* po prekozložni disimilaciji *r-r* > *n-r* – prid ž *zmant'ra:na* 'izmučena'

¹⁴ Tudi *k'rüj*.

- n* < **n̥* – *s'viña*, *'lü:ikna*, *'niva*, *č'r'ęšna*, Oed ž *'nin* = z njim, ž *'no:uf* = z njo, 3 ed *'v'ona* 'smrdeti', (živino) *na'piña* = napinja 'napenjati', *mrav'lińjek* = mravljinjak 'mravljišče', *šk'riña* = skrinja 'krsta', prid ž *p're:igña* = sprednja
 < **n̥* – *'uogen*, *'kon*
 < **n̥* < **-nbj* / **-nbj-* – *gos'tuvańe* 'svatba', *kos'mi:ńe* 'dlaka', *ka'mę:ńe*, *zna'mę:ńe*
- l* < **l̥* – *'zęmla*, *k'lü:ič*, *'v'ola*, *'p'ostela*, *ne'dęla*, *'m'äla* = melja 'moka', Mmn *na p'lü:ičaj*, *'p'ązel* = paželj 'parkelj', *'lückj* = ljudski 'tuj'
 < **lV* < primarna skupina **dl* / **tl* – del *-l* ž ed *'ge:ila* = jedla, *c'v'äla* = cvela
 < **n* v skupini *mn* – *'gümla* = gumno
 < **l̥* < **-lbj-*, **-lbj-* – *'zelge*¹⁵
- v* < kot proteza pred **u-* – *'vüja* = uho, *'vü:iš* = uš, *'vüjec* = ujec, *'vüna* = ujna, *v'la:s* = las, prid m *ved'na:kj* = ednaki 'enak'
 < kot proteza pred **q-* – *'vo:ugelge* = ogelje 'ogljje', prid ž *'vo:uska* = ozka, prid m *'vo:uskj* = ozek
- j* < kot zapolnitev zeva po onemitvi **x* v položajih *VxV* / **-Vx* – *'müja* = muha, *st'reja* = streha, *s'neja* = snaha, Red *k'rüja*, *g'r'ąja* = graha 'fižol', Imn *'r'ąsje* = razsohe 'vile'; v končnicah: Mmn *pr b'r'ątaj*, *na po'ta:čaj*; toda z onemitvijo v izglasju: *p'l'uo* = ploh 'hlod', *g're:i* = greh, *g'r'ą* = grah 'fižol'
 < **-vi-* – *bo'r'ojca* = borovica 'brin', *gla'ž'ojna* = glažovina 'šipa' in 'steklo'
 < kot prehodni *j* – *'mujčice* 'mačice', del *-l* m ed *'n'ąjšo* = našel, *'šujster* 'čevljar', *'va:jnkiš* = vankiš 'blazina za pod glavo', *'vüjzda*, *'p'ązel* = paželj 'parkelj', *b'ra:jda* = brada, *'mu:jcek* = mucek
- u* < **-l* – *'cigeu* = cigel, *'k'otjeu* = kotel, *'prpjeu* = prpel 'poper'
 < v del *-l* m ed, ko je naglašen zadnji/edini zlog – *'šo:u* = šel, *'zeu* = vzal, *š'čöu* = htel 'hoteti', *d'röu* = drl 'dreti', *si'siu* = sušil, *'da:u* = dal
 < **l̥* – *'k'ąšeü* = kašelj, *ki'kęü* = kukelj 'vogal', *ro'g'ęü* = rogelj 'rog'
- t* < v skupini *sr* – *str'žę:in* 'sršen'

¹⁵ Tudi *'zälže*.

- k* < **j* za nezvenečim nezvočnikom¹⁶ – Imn *s't^uāriške* = starišje 'starši',
li:iske = listje
 < **t* v skupini *tl* – Imn *mek'le:ī* 'metla', *čon'k'ēu* = čontelj 'členek'
 < **t* v skupini *tm* – *k'mica* = tmica 'tema'
 < **t* – *k'äden* = teden
 < **l* v skupini *sl* – *s'kuza* 'solza'
- g* < **j* pred sprednjimi samoglasniki – *ge'se:in* = jesen, *'mo:urge* = morje,
 Imn *si'no:uvge* = sinovje, *š'tirge* = štrije, *lid'ge:ī* = ljudje, *'g'äčmen* =
 ječmen, *led do'gin* = dojim, *'g'ēstī* = jesti 'jesti' in 'hrana', *'p'ēerge*¹⁷ =
 perje, *2ed or'ge:īš* = orješ; tudi *'gūžina* = južina 'malica'
 < **d* v skupini *dn* – *g'n'äs* = dnes 'danes', prid *ž p're:īgna* = prednja
 'sprednja'
 < **d* v skupini *dl* – *g'le:itvo* = dletvo 'dletvo'
- d* < -*VjV*- – *'čidī* = čiji 'čigav' (Ramovš 1924: 169; Bezljaj 1976: 81)
- f* < **v* pred nezvenečimi nezvočniki – *'mrkefca* = mrkevca 'korenje',
s'fo:ura = svora 'sora', *'uofsa* = ovsa 'osa', *fk'r'āj* = vkraj 'proč', prid
 m *'zi:īfčen*, *f'šo:ulo*, *f'cirkef*, Red *'za:fca*, *f'te:īgnitī* se = vtegniti se
 'stegniti'
 < **v* v izglasju – *pot'ko:uf* = podkov 'podkev', *'tikef*, *b'r'ēskef*, *'čy:f* = črv,
 Oed *ž z ro'ko:uf* = z rokov 'z roko', *p'r'āf* = prav
 < *vu-* < **u-* – *f'čitiī* = učiti, *f'č'iniī* = učiniti 'narediti'
 < **p* (< **p* in **b*) pred *č*, *t* – *f'tič* = ptič, *f'če:īla* = bečela 'čebela'
 < **x* pred *k* – *'l'āfkī* = lahki
 < **u-* < **u-* pred nezvenečimi nezvočniki – *fk'ra:la* = ukrala 'ukradla',
fk'rādntī = ukradniti 'ukrasti'
- č* < **t* – *t're:ičī* = tretji
- š* < **x* pred **č* – *led š'čē:in* 'hoteti', *'nišče*¹⁸
 < **x* (< **k*) pred *t* – *š'tārī* = kateri, *š'to* = kdo
 < **s* v skupini *sk-* – *šk'riina* = skrinja 'krsta'
 < **s* v zlogu pred **š* v primeru *'r'āsoške* = razsoške 'vilice'

¹⁶ Prehod *j > k* je rezultat prehoda *j > g* pred sprednjimi samoglasniki in prilikovanja po zvenečnosti *g > k* v položaju ob nezvenečem nezvočniku (Gostenčnik 2022: 142).

¹⁷ Tudi *'p'ērže*.

¹⁸ Kar kaže na to, da je prehod *xt/xč > št/šč* starejši od onemitve *x*-ja pred soglasnikom (Gostenčnik 2022: 143).

- < *s v zlogu pred *č v primeru *š'čista* = sčista 'čisto, popolnoma'
- ž < *z v položaju pred *ń – Oed ž *'nin* = z njim, ž *'no:uf* = z njo, prid ž *z'mr'žnena* = zmrznjena
- x < kot zapolninitev zeva po izpadu *j* – *ti'xinec* = tuhinec 'tujec', Red *bi'xe:ij* 'bolha'
- ž < *j pred zadnjimi samoglasniki – *s'ko:urža* = skorja 'lubje', *'ž^uāgoda* = jagoda, *'ž^uāblan* = jablan 'jablana', *'ž^uālinč* = jelič 'smreka', *'žo* = jel 'jedel', *'ža:strek* 'jastreb', *smi'ža:ti se* = smejati se, *ər'ža:vi* = rjavi; tudi: *d'^rēvže* = drevje, *gr'^lmo:uvže* = grmovje

Oblikoslovni oris slaveškega govora

Samostalniška beseda

Samostalnik. V sklanjatvi samostalnika so ohranjena vsa tri števila, vsi trije spoli in večina končnic, enakih knjižnim, saj se zaradi minimalnega samoglasniškega upada končnice ne reducirajo, le končni *i* se rahlo zniža. Srednje-spolske končnice v množini s tematičnim *a* povzročajo globinsko prehajanje samostalnikov srednjega spola v ženski spol, saj imajo levi ujemanli prilastki ženskospolske končnice.

Moške sklanjatve. Samostalniki moškega spola se sklanjajo po vzorcu: *po'ta:č-ø -a -i -ø -i -on; -a -of -oma -a -oma -oma; -i -of -on -e -aj -amj*.¹⁹ Premični naglasni tip je dobro ohranjen: *č'^lovik člo'v'ęka*, *'g'ⁱāzik ge'zika*, *'^uori o'reja*, *'p'^uotok po't'^uoka*, mešani naglasni tip pa se ohranja tudi pri samostalnikih, ki imajo v knjižnem jeziku nepremični naglas: *s'ne:ik sni'ga:*, *'le:is li'sa:*, *'bo:uk bo'ga:*, *'zo:up zo'ba:*, *g'n^uoj gno'ja:*, *v'ra:k vra'ga:*, *'bi:ik bi'ka:*. V množini je pogosto podaljševanje osnove z *-ov-* pred končnico *-je*. Ta se fonetično realizira kot *-ge-*: *bri'go:uvge*, *zo'bo:uvge*, *vla'so:uvge*, *vra'go:uvge*. Po končniškem naglasnem tipu se sklanja samostalnik *pes*: *p'ⁱäs*, *p's'^uā* *p'sovj* *p's'^uā* *p'sovj* *p'son*.

Samostalniki z osnovo na govorjeni samoglasnik v sklonih z neničto končnico osnovo podaljšujejo z *-j*: *B'ra:nko*, *B'ra:nkoja*, *'a:uto* *'a:utoja*, samostalniki na *-r* pa osnove ne podaljšujejo: *xek'ta:r* *xek'ta:ra*, *lo'ga:r* *lo'ga:ra*. Preglasa za *c*, *j*, *č*, *ž*, *š* govor ne pozna: *s ko'va:čon*, z *'vüjcon*. Samostalnik *deca* je v

¹⁹ Morfonološke spremembe končnic: *-u* → *ü* → *i*, *-om* → *-on*, *-ov* → *of*, *-ax* → *-aj*.

imenovalniku množine moškega spola: *D'ęca so se š'pilałj*, v neimenovalniških sklonih pa ženskega: *di'cę:i d'ęci d'ęco d'ęci d'ęcof*.

Po drugi moški sklanjatvi se sklanja samostalnik *oča* v ednini, le da je v orodniku končnica *-on*: *^hoča ^hoče ^hoči ^hočo ^hoči z ^hočon*.

Samostalnikov tretje moške sklanjatve v slaveškem govoru ni najti, samostalniki četrte sklanjatve pa se sklanjajo po pridevniški sklanjatvi.

Ženske sklanjatve. Nepremični naglasni tip prve sklanjatve je enak knjižnemu, odstopanje je opaziti le v orodniku ednine in mestniku dvojine: *'lip-a -e -i -o -i -of; 'lip-i -ø -ama -i -ama -ama; 'lip-e -ø -an -e -aj -amj*.²⁰ Tako se sklanjajo tudi samostalniki končniškega naglasnega tipa po umiku naglasa na levo: *'mäglä -e*. Mešani naglasni tip je dobro ohranjen: *'ro:uka ro'ke:i 'ro:uki ro'ko:u 'ro:uki ro'ko:uf*. Po tem zgledu se sklanjajo tudi samostalniki *'no:uga no'gę:i, 'v^uoda vo'dę:i, 'žęna ž'e'ne:i, 'zęmlä zem'le:i, 's'ästra sest'rę:i, 'pe:ita pe'tę:i, 'k^uosa ko'sę:i, s'viňa svi'ňę:i*. V dajalniku in mestniku ednine je opaziti ohranjanje samostalniških jatovskih končnic: *na zem'le:i, f'fkrč'mę:i*.

Čeprav so oblike samostalnikov srednjega spola dobro ohranjene, so nekateri že v ednini prešli med ženskospolske, npr. *'vüja 'vüje, 'gümlä 'gümlę, 'o:uka 'o:uke*, vendar tudi še *o'ko:u*.

Samostalniki druge ženske sklanjatve se sklanjajo po nepremičnem: *'miš-ø -i -i -ø -i -jof; -i -i -ama -i -ama -ama; -i -i -an -i -aj -amj* ali premičnem naglasnem tipu: *'no:uč no'či:i 'no:uč'i 'no:uč' no:uč'i noč'jo:uf*; tako še: *'mo:uč mo'či:i, k'le:it kle'ti:i, 'pe:ič pe'či:i, 'po:ut po'ti:i, 'ma:st mas'ti:i, 'vü:iš vi'si:i, 'krf'kr'vi:i*.

Po drugi ženski sklanjatvi se v ednini sklanjajo tudi samostalniki, ki se v knjižnem jeziku končujejo na *-ev*: *'bükef 'bükvj, b'r'ęskef b'r'ęskvj, 'tikef 'tikvj, 'čerkef 'čerkvj*.

Samostalnikov tretje ženske sklanjatve, npr. *'Iris*, je malo, četrta sklanjatev pa je enaka ženski pridevniški sklanjatvi.

Srednje skalnjatve. Samostalniki srednjega spola imajo nepremični: *'ž^uajc-e -a -i -e -i -on; 'ž^uajc -i -ø -oma -i -oma -oma; 'ž^uajc-a -ø -on -a -aj -amj*, premični *'řäle te'řäta te'řät'i 'řäle p^r te'řät'i s te'řätön* in mešani naglas: *s^r'cę:i s^r'ca: 's^rci s^r'cę:i 's^rci 's^rcon*, redko končniškega: *kore'ňę:i kore'ňä:*; *pro'so:u pro'sa: pro'sę:i pro'so:u pro'sę:i pro'so:un*.

Osnova je lahko podaljšana z *-n*- že v imenovalniku: *v'řę:imen v'řę:imena, 'vömen 'vömena, 's'ęmen 's'ęmena*, s *-t-* v rodilniku: *de:ite di'řäta, žre'bę:i žre'biäta*, podaljševanja osnove z *-es-* pa govor ne pozna: *te:ilo te:ila, d're:ivo d're:iva, č're:ivo, č're:iva*.

²⁰ Morfonološke spremembe končnic: *-ov* → *of*, *-am* → *-an*, *-ax* → *-aj*.

Ženskospolska *e*-jevska končnica ujemalnega pridevniškega prilastka v množinski besedni zvezi kaže na mlajšo težnjo po feminizaciji nevtar: 'žu:ute ž^uājca, 'tiste 'le:īta, 'd^uobre ž^uābuka.

Redki samostalniki srednjega spola v ednini prehajajo med ženske samostalnike, npr. 'vūja 'vūje, 'gūmla 'gūmle 'o:uka²¹ 'o:uka, o'ča:le. Množinska samostalnika pljuča in jetra sta ženskega spola: p'lū:īča -ø -am -a- aj -amī; 'ge:ītra – z 'ge:ītramī.

Med ničto sklonljive samostalnike srednjega spola se štejeta 'g'ēsti 'hrana' in 'pitī 'pijača'. Tretja sklanjatev posamostaljenih pridevnikov je enaka pridevniški sklanjatvi.

Samostalniški zaimki. Po človeškem osebkju se sprašuje s š'to 'k^uoga 'k^uomī 'k^uoga p^r 'kun s 'kin, po vsakem drugem osebkju pa s 'k^uā 'kaj – s 'čin. Vprašalna zaimka opravljata tudi vlogo oziralnih zaimkov. Nikalna zaimka sta 'nišče, 'nika 'nič, mnogostna 'm^uālo'k^uā, 'm^uāloš'to. Osebnī zaimki: 'gās/'gā me'ne:ī/'me:īne me 'mⁱānī mi me'ne:ī/'me:īne me p'rimenī z 'mⁱāuf; enako se sklanja tudi 'ti:ī. Dvojina: 'mūva/'mūvī 'n^uājī 'n^uāma; 'vūva/'vūvī; 'mi:ī 'n^uās, 'vi:ī 'v^uās; 'un 'nīāga 'nīāmī, 'una 'nē:ī – ž 'nō:uf; 'nidva/'nīva 'onadva, 'nīvī 'onidve; povratni osebni zaimek: se'be:ī – s 'seuf. Poljubnostna zaimka sta š'to 'kdo' in 'k^uā 'kaj, nedoločna 'n'ēšče, ni'ka:k 'nekdo', 'n'ēke, 'nika 'nekaj, celostna 's^uākšī 'vsak', f'sīā, drugostni so d'rū:īgī d'rū:īga d'rū:igo.

Pridevniška beseda

Pridevnik. Pridevniška oblika za moški spol se v imenovalniku ednine najpogosteje končuje na -i tudi za nedoločno obliko: 'le:īpī, g^lu'opkī, ve'sē:īlī, ar'dē:īčī, s'le:īpī, 'l'āfkī, 'šūrki. Nedoločna oblika se ohranja, če se pridevnik končuje na -en: 'ži:īfčen, s'me:īšen, 'z^uālosten, s'rⁱāčen.

Sklanjatev za moški spol: 'le:īp-ī -oga -omī -oga -on -in; 'le:īp-īva -ī²² -īma -īva -īma -īma; 'le:īp-ī -ī -in -e -ī -imī. Za ženski spol je posebna sklanjatev le v ednini: 'le:īp-a -e -oj -o -oj -of, medtem ko so v dvojini in množini posebne končnice le v imenovalniku in tožilniku ('le:īpivī; 'le:īpe).

Pridevniki se stopnjujejo z obraziloma -ši in -ejši v primerniku ali pa opisno z bole: 'visikī²³ 'višīšī 'na:j'višīšī, 'niskī 'nižīšī 'na:j'nižīšī, 'l'āfkī lef'ke:jšī 'na:jlef'ke:jšī; 'vo:uskī 'b^uole 'vo:uskī 'na:j'b^uole 'vo:uskī.

²¹ Tudi o'ko:u.

²² Po onemitvi končnega -x (-ix → -ī).

²³ Tudi 'viskī.

Pridevniški zaimki. Svojilni zaimki *'m^uoj 'm^uoja 'm^uojo; t'^vuj t'^vuja t'^vujo;* Sklanjatev: *'m^uoj 'm^uojega 'm^uojemj 'm^uoj/'m^uojega 'm^uojen 'm^uojin; 'm^uoja 'm^uoje 'm^uojoj 'm^uojo 'm^uojoj 'm^uojof; 'm^uojiva; t'^vujiva; 'hⁱägof, 'h^e:nj; 'n^uáš, 'v^uáš 'hⁱxof; povratni svojilni zaimek *s'^vuj s'^vuja s'^vujo.* Kazalni zaimki: *'t^e:i/'ätj, 'ta:/'äta, 'to:u; 't^eval/'ätiva, 't^evj/'ätivj; 't^e:i/'ätj/'äte, 'ta:/'äta; 'tistj, 'tista, 'tisto; ^uof, ^uova ^uovo; 'ta:kšj 'ta:kša 'ta:kšo.* Vprašalni, oziralni in poljubnostni zaimki imajo enako obliko: *š'tärj š'tära š'täro; 'k^uäkšj 'k^uäkša 'k^uäkšo, 'čidj 'čigav'.* Nedoločni zaimek je *'ništernj,* celostni *'s^uäkšj, 'ce:ilj.**

Števniki. Končnice za izražanje spola, sklona in števila so pri števnikih načeloma iste kot pri pridevnikih. Števnik *'äden 'äna 'äno* se sklanja kot pridevnik. Glavna števnika za vrednost *dve* in *tri* imata deloma posebne končnice: *d'va:/d've:j d've:ix d'vöma d'va:/d've:j pr d'vöma z d'vöma; trg'e:j/t'ri:j t're:ix t're:in trg'e:j/t'ri:j pr t're:ix s t're:jmj; š'tirge š'tirj, 'pe:it 'š^e:ist, 'säden, ^uosen, de've:jt, de's^e:jt, d'v^uäjstj, 'änod'v^uäjstj, t're:istj, š'tirdeset, s'to:u, g^häzaro = jezero 'tisoč'.* Od štirideset dalje so desetice na prvem mestu: *š'tirdeset'äna.* Pri vrstilnih števnikih se v obliki *t're:ičj* pojavlja jotacija.

Ločujejo z množilnimi števnik: *t'ro:ujje di'ce:j* 'troje otrok', s katerimi se štejejo tudi množinski samostalniki: *t'ro:ujje 'l^uäce* 'troje hlač'. Večkratna danost istega se izraža z množilnimi števnik: *'duplička 'nit* 'dvojna nit'.

Glagol

Glagol ni doživel velikih sprememb. Razmerje med osebkom in vršilcem dejanja se izraža s tvoranim, redkeje trpnim načinom. Nedoločnik je dolg. Opisni deležnik na *-l* se rabi za opisovanje tvoranih časov in naklonov, trpni deležnik na *-n/-t* za izražanje trpnosti, deležnik stanja na *-n/-t* pa je navadna pridevniška beseda: *d'v^uärj so otp're:ite; po'se:ikane 'vejke; z'mržnenj s'ne:ik* 'srež'. Deležnik na *-č* je redek in postane pridevnik: *pi'ke:iča t'ra:va; ž'ge:iča 'v^uoda.* Glagolnik ohranja iste pomene kot v knjižnem jeziku.

Glagol se sprega po tematski spregatvi, pri čemer se v prvi osebi dvojine ohranjata osebili *-va* za moški in *-ve* za ženski spol: *'pi:išen 'pi:išeš 'pi:íše; 'pi:iševal/'pi:íševe 'pi:išeta 'pi:išeta; 'pi:išemo 'pi:išete 'pi:íšejo.* Priponska osebila so prevzeli tudi brezpriponski glagoli: *san si je, sva/sve sta sta, smo ste so;* oblike za preteklik: *'biu 'bi:ila bi'lo:u, bi'li:j bi'l^e:j* in prihodnjik (te so reducirane): *mo boš de, va/ve ta ta, mo te do;* zanikano: *'nⁱämo 'nⁱäde, 'nⁱäval/'nⁱäve 'nⁱäta, 'nⁱäte 'nⁱädo.* Enako tudi: *'da:ta 'da:te* 'dasta, daste', *'ge:ita 'ge:ite* 'jesta, jeste'. Dvozložni glagoli imajo tematski *e* v osebilo naglašen: *pe'č^e:in pe'č^e:jš pe'č^e:j; pe'č^e:iva/pe'č^e:ive pe'č^e:ita pe'č^e:ita; pe'č^e:imo pe'č^e:ite pe'č^e:ijo.* Velelnik: *s'pⁱäčj, s'pⁱäčite/s'pⁱäcte.* V velelniških osebilih je možen

upad samoglasnikov. Ohranjen je dolgi nedoločnik na *-ti* oz. *-čtj* pri glagolih z osnovo na *-č*: *'pi:isatj*, *'ve:izati*, *ko'sitj*, *'p'äčtj*, *'r'äčtj*, *s'le:ičtj*. Moškospolski deležnik na *-l* ima končaj *-o/-u*: *'d'elo*, *'v'ozo*, *na'pi:iso*, *'šo:u*, *'biu*, *smi'žau*, *'zeu*.

Druge posebnosti: po analogiji s sedanjikom prehajata *d* in *n* tudi v nedoločnik: *fk'r'adnotj* *fk'ra:dnen*, *'n'äpnitj* *'n'äpnen*; glagol *iti* ima sedanjik *'iden*,²⁴ velelnik *'idj* *'ite*; *videti*: *pog'l'ädni*, *hoteti*: *š'č'etj* *š'č'en*. Pogosta je tvorba nedovršnikov tipa *o'da:vlen*, *pla'č'ü:ivlen*, *'ši:ivlen*. Pripona *-ni-* v nedoločniku lahko ohranja odraz starega nosnega *q*: *pok'i'äknotj*; prim tudi del *-l* s ed *mi'no:ulo* 'minilo'. Za zanikani pomožnik je poleg tipa *'ne:isan* 'nisem' znana tudi oblika *san* *'ne:j* 'nisem'; enako še npr.: *je* *'ne:j* 'ni', *smo* *'ne:j* 'nismo', *ste* *'ne:j* 'niste', *so* *'ne:j* 'niso'.

Neosebne oblike

Narečno posebni prislovi so: prostorski – *b'lü:izj* 'blizu', *'d'äleč* 'daleč', *'d'oj* 'dol', *'iätj* 'tu', *fk'r'äj* 'proč, vstran', *'furt* 'stran, zdoma', *'ge* 'kje', *'ge'ku'olj* 'kjer koli', *'g'u'or*, *'indri* 'drugje', *'k'u'oma* 'kam', *'nindri* 'nekje', *'no'tri*, *ot'ke:ic* 'od kod', *ot'z'u'aja* 'odzadaj', *'po:ulek* 'poleg, zraven', *'pre:ik* 'prek, čez', *'se'l'äs(i)* 'sem', *'vö* 'ven', *vi'ne:j* 'zunaj', *z'g'u'oraj*, *'ta*: 'tja', *'ton* 'tam'; časovni: *'d'u'ä* 'kdaj', *d'g'o:uč* 'drugič', *f'č'araj*, *g'n'äs* 'danes', *'inda* 'nekoč', *'po:ud'ne:j* 'opoldne', *'ra:nč* 'ravnokar', *pr'l'e* 'prej', *'sigdar* 'vedno', *v'g'u'ojno* 'zgodaj zjutraj', *v'l'etj* 'poleti', *v'n'u'očj* 'ponoči' *zad'v'äč'era* 'popoldne', *'z'u'äj* 'zdaj'; vzročni: *za'k'u'ä* 'zakaj', *za'to:u*; lastnostni: *'d'u'obro*, *g'v'üšno* 'zagotovo', *'fa:jn* 'dobro, izvrstno, odlično', *'k'i'äuko* 'koliko', *'k'u'äk* 'kako', *'l'äko* 'lahko', *'pa*: 'zopet, znova' *po'm'u'älj* 'počasi', *'t'i'äuko* 'toliko', *'v'u'äcik* 'drugače', *'t'u'äk* 'tako', *'tr'no* 'zelo', *ž'm'iätno* 'težko'; *na* *t'e:j'incj*, *na* *'l'äfcj*, *na* *'š'ürcj*.²⁵

Stopnjujejo se opisno ali z obrazili: *ž'm'iätna*, *'b'u'ole* *ž'm'iätna*, *'na:j'b'u'ole* *ž'm'iätna*; *'m'u'älo*, *'me:ne*, *'na:j'me:ne*. Elativno stopnjevaje: *p'r'äc'j* *'m'u'očna*, *'tr'nok* *li'po:u* 'zelo lepo'.

Predlogi se po obliki in sklonskem vezanju ne ločujejo od knjižnih. Veznik *ka* opravlja vlogo knjižnega *da*, *čig'li* 'čepav'; posebni členki: *'ba:r* 'samo', *'äš'če* 'še', *'läkar* 'baje', *'vej* 'saj', *'v'u'äčj* 'sicer'.

²⁴ Za glagol *iti* se v prekmurskem narečju namesto korena *gre-* uporablja *ide-*, ki izhaja iz nadomestne nedoločniške osnove **id-* (Jakop 2017: 59).

²⁵ Obrazilo *-ci* je nastalo iz mestnika ednine po drugi palatalizaciji (Zorko 2009: 280).

Besedje

Izpisano razlikovalno besedje po Vprašalnici za slovenski lingvistični atlas kaže na številne slovenske panonizme, ki bogatijo skupno slovensko leksiko, ter na prevzete nemške, manj madžarske, romanske in hrvaške besede.²⁶ Med panonizmi navajam nekaj najbolj značilnih: *bo'ruojca* 'brin', *b'āk* 'oven', *ci'pe:ij* 'cepec', *č'em'ären* 'jezen', *čeme'ritij* 'jeziti', *č'äden* 'bister, pameten', *d'ęca* 'otroci', *d'ękla* 'dekle', *d'v'ärj* 'vrata', *g'le:itvo* 'dleto', *g'lü:ijpi* 'gluh', *gos'tüvahe* 'poroka', *g'ru'ä* 'fižol', *g'ra:jšček* 'grah', *gu:ut* 'grlo', *gümüla* 'gumno', *'inda* 'nekoč', *'indrij* 'drugje', *ko'la:č* 'hlebec', *ko'nica* 'stranska deska na vozu', *ko'p'ána* 'korito za prašiče', *kore'nęj* 'korenina', *ko:ula* 'voz', *ko'ko:ut* 'petelin', *kos'mina* 'dlaka', *'krf* 'kri', *křš'ča:k* 'klobuk', *'kučēt* 'kolk', *k'va:r* 'škoda', *la:pec* 'cep', *'lompe* = lampe 'usta', *'lückj* 'tuj', *'lū:ičatij* 'metati', *man'jo:ust* 'lenoba', *'me:ikiča* 'meča', *mlado'ž'ęnc* 'ženin', *'na:šec* 'nahod', *'na:stela* 'stelja', *'nindrij* 'nekje', *'no:užic* 'nož', *o'bi:istij* 'ledvice', *og'ru'áček* 'vrt za zelenjavo in rože', *o'zimice* 'trepalnice', *'ograt* 'sadovnjak', *'pa:vok* 'pajek', *'pe:n* 'tnalo', *pes'nica* 'pest', *'picek* 'pišče', *p'la:ntavij* 'šepav', *plas'ti:ič* 'kopica sena za čez noč', *pos've:ijt* 'luč', *po'ta:č* 'kolo', *pot'ko:uf* 'podkev', *p'ri'ęklt* 'veža', *pre'kou* 'poleno', *ra'm'ęnke* 'večbarvni pirhi', *'ra:nč* 'ravnokar', *'re:ič* 'beseda', *'ro:ubec* 'ruta', *ro'k'áfci* 'spodnje krilo', *'ron* 'podstrešje', *'ru'ásoje* 'vile', *'ru'ásoške* 'vilice', *'šinjek* 'vrat', *sku'ze:ij* 'solze', *s'neja* 'nevesta', *so'k'ęu* 'grča', *s'tube* 'stopnice', *s've:itkj* 'prazniki', *ti'xinec* 'tujec', *'tikef* 'buča', *'tu:učanca* 'slaba hiša (iz slame in blata)', *'oslca* 'kopica sena za čez zimo', *'vej* 'saj', *'vejka* 'veja', *vi'tica* 'potica', *'v'ónatij* 'smrdeti', *'vüjec* 'stric, materin brat', *'vüna* 'teta, materina sestra', *'za:vec* 'zajec', *za'vica* 'zajklja', *zg'ru'ábitij* 'uloviti', *z'mo:učaj* 'surovo maslo', *z'n'átij* 'vedeti'; *'ž'álinč* 'smreka', *'ža:strek* 'jastreb'.

Najstarejše nemške izposojenke v prekmurščino segajo že v staroiskonemško (od 7. do 11. stoletja) in srednjevisokonemško (do 13. stoletja) dobo, poznejše nemške izposojenke so predvsem iz bavarske nemščine, npr.: *b'rü:ijtof* 'pokopališče' ← srvnem. *vrithof* s prvotnim pomenom 'negovan ograjen prostor (pri cerkvi)', *'cerkef* ← starosredjenemško **kírka*, *'cigeu* 'opeka' ← stvnem. *ziagal* 'opeka', *'c'óta* 'cunja' ← nem. *Zotte* 'resa', *c'v'äk* 'žebelj' ← srvnem. *zwęc* 'lesen ali železen žebelj', *d'ri'ęta* ← stvnem. ali srvnem. *dræte* 'vrv, žica', *d'ru'ot* 'žica' ← nem. *Draht*, srvnem. *drät* 'žica', *'f'árof* 'župnišče' ← nem. *Pfarrhof*, *f'ášaneč* 'pust' ← nem. *Fasching*, *g'lu'áš* 'steklenica' ← srvnem. *glas* 'steklo, steklen kozarec', *g'rünt* 'posestvo' ← srvnem. *grunt* 'tla, zemlja, posestvo', *'ximper* 'rdeča malina' ← *Himbeere*, *'xomer* 'kladivo' ← nem. *Hammer*, *'ka:jla* 'zagozda' ← nem. *Keil* 'klin, zagozda', *'ki:ikla* 'krilo'

²⁶ Etimologije so povzete po Snoju (2016).

← srvnem. *kittel* '(žensko ali moško) vrhnje, srajci podobno oblačilo', *klo'zε:t* 'stranišče' ← nem. *Klosett*, *k'ro:ʏta* 'krastača' ← srvnem. *krot(t)e*, stvnem. *krota*, *k'rumpič* 'krompir' ← kor. nem. *gruntpirn*, *grumper*, *krumpir*, štaj. nem. *grundbir* 'krompir', *'küga* ← stvnem. **kuga*, *koga* 'kužna bolezen, epidemija, kuga', *'küna* 'kuhinja' ← stvnem. *kuhhīna* ali srvnem. *kuchīn* 'kuhinja', *'l'ēder* 'usnje' ← nem. *Leder* 'usnje', *'lonc* = lanec 'veriga' ← srvnem. *lan*, *lanne* 'veriga', *'lük* 'čebula' ← pslovan. **lūkъ* ← pgerm **lauka-*, *'ma:ndl* 'plašč' ← nem. *Mantel*, *'m'ēžnar* 'cerkovník' ← srvnem. *mesnære*, *p'l'uφ* = ploh 'hlod' ← srvnem. *bloch*, *bloc*, *'p'uojep* 'fant' ← stvnem. *puobe*, srvnem. *buobe*, *'p'uφ* 'duhovnik' ← stvnem. *pfaffo* 'duhovnik', srgr. *páp(p)as* 'nižji duhovnik', *'püšlj* 'butara' ← avstr. bav. nem. *Puschel* 'šop, šopek', *'püta* 'brenta' ← bav. srvnem. *put(t)e* 'posoda, brenta', srvnem. *büt(t)e*, stvnem. *butin(na)*, *s'kije* 'smučí' ← nem. *Ski* 'smučka', *š'k'ēr* 'orodje' ← stvnem. *giskirri*, srvnem. *geschirre*, *šk'ra:mpļ* = škrapelj 'krepelj' ← srvnem. *krempel* 'krepelj', *š'k'uφ* ← stvnem. *biscof*, *š'na:jder* 'krojač' ← nem. *Schneider*, *'šo:ʏla* ← srvnem. *scho-ule* 'šola', *'šo:ʏpa* 'škopa' ← nem. *Schoupf* 'šop', *š'pa:jzba* 'shramba' ← avstr. bav. nem. *Speis*, *š'pōr* 'ključavnica' ← srvnem. *sparre* 'drog tram', tudi *sperre* 'zapah, ključavnica', *š'r'ājf* = šravf 'vijak' ← avstr. nem. *Schraufe*, *Sc'fraufen* 'vijak', *š'tiu* = štil 'toporišče pri sekiri' ← srvnem. *stil* 'ročaj, držaj', *š't'uφk* 'podboj' ← nem. *Stock*, *'šujster* 'čevljar' ← srvnem. *schuohster*, *'uorgle* ← nem. *Orgel*, *'va:ga* ← stvnem. *wāga*, srvnem. *wāge*, *'va:jnkiš* = vankuš 'blazina za pod glavo' ← stvnem. *wagakussīn*, srvnem. *wangeküssen*, *wangeküsse* 'vzglavnik, blazina', *'virt* 'gospodar' ← srvnem. *wirt*, *'ž'uākjeu* 'žakelj, vreča' ← srvnem. *sackel*, *sackelīn*, *'ž'uāga* ← stvnem. *saga* 'žaga', *'žüpa* 'juha' ← srvnem. *suppe*, *ž'la:jf* 'zavora' ← srvnem. *sleife*, *sleipfe*.

Prek nemščine so največkrat prevzeti tudi romanizmi: *'firma* 'birma' ← stvnem. *firmōn* 'birmati' ← srlat. *confirmare* 'birmati', *'k'uφtjeu* 'kotel' ← germ. **katila-* ← lat. *catillus*, *catīnus* 'skleda, posoda', *'m'ušt* 'sadjevec' ← srvnem. *most*, nem. *Most* 'vinski mošt, vino iz sadja' ← furl. *most*, it. *mosto*, *ol'ta:r* ← poznolat. *altāre*, *'pisker* 'lonec' ← srvnem. *phister*, *phistrīne* 'pekarna' ← lat. *pistrīna* 'enako', nato pa 'pekarna' > *'peč (za peko kruha)' > *'pekač (za peko kruha)' > 'lonec', *p'r'ēdga* 'pridiga' ← srvnem. *predige*, *bredige* ← poznolat. *praedica* 'pridiga', *'p'uφdgan* ← rom., *'r'āca* 'raca' ← furl. *raze* ali nar. it. *razza* 'raca', *'ro:ʏmar* ← star. it. *romèro* 'romar', *šk'riña* 'krsta' ← stvnem. *scrīni* 'skrinja' ← lat. *scrīnium* 'tok, podolgovata okrogla škatla za hranjenje knjižnih zvitkov, mazil ipd.', *špan'ce:īratj* 'sprehajati se' ← nem. *spaziāren* ← it. *spaziare* 'bloditi, postopati' ← lat. *spatiārī* 'sprehajati se, postopati', *š't'uāla* ← it. *stalla*, furl. *stale* 'hlev' ← germ. **stalla-*, *'vi:īno* ← lat. *vīnum* 'vino'.

Madžarizmi: *'b'ātek* 'bolezen' ← madž. *betegség*, *'birka* 'ovca' ← madž. *birka* ← rus. *byrka*, *bi'žusj* = bajusi 'brki' ← madž. *bajusz* 'brk, brki', *'bo:ʏta*

= bolta 'trgovina' ← madž. *bolt*, 'čõnta 'kost' ← madž. *csont*, 'f^uálat 'kos' ← madž. *falat* 'kos, grižljaj', 'gⁱázaro = jezero 'tisoč' ← madž. *ezer*, 'gõmba 'gumb' ← madž. *gomb*, 'xa:me 'naramnice' ← madž. *hám* ← srvnem. *hëme*, 'x^uásek 'korist' ← madž. *haszon* 'korist, dobiček', 'o'ko:uroš = *obkoroš 'kor' ← madž. *kórus*, 'ru:ut = rud 'oje' ← madž. *rud* 'drog', 'sumič 'komar' ← madž. *szúnyog*, 'va:raš 'mesto' ← madž. *város*.

Hrvatizmi: *b'loña* ← verjetno v zvezi z dalmatinskim *plana* 'deska', 'cintor 'pokopališče' ← hrv. *cîntor*, 'istina 'resnica' ← hrv. *îstina*, *ka'pu:ut* 'suknjič' ← hrv. *kâpût*, 'kuća 'hiša' ← hrv. *kûća*, 'pi:tati 'vprašati' ← hrv. *pítati*, *s'v^uáditij* se 'spreti se' ← hrv. *svâditi*.

Preko hrvaščine je prevzeta beseda 'kukrca 'koruza' ← hrv. *kukûruz* ← turš. *kokoroz* 'koruza', preko hrvaščine/srbščine ali madžarščine beseda *paj'da:s* 'prijatelj' ← hrv., srb. *pàjdâš*, *pàjtâš* ali madž. *pajtás* ← turš. *paydaş*, *pâdaş* 'sopotnik, prijatelj', iz madžarščine ali hrvaščine pa je prevzet členek 'bar 'vsaj' ← madž. *bár* 'vsaj' ali hrv. *bàrem*, *bâr* 'vsaj'.

Zaključek

Govor kraja Dolnji Slaveči izkazuje definicijske lastnosti panonske narečne ploskve vzhodne slovenščine. Značilno zanj je ohranjanje kračine vseh issln. kratkih naglašanih zložnikov. Govor v naglašanih zlogih pozna kolikostna in kakovostna nasprotja. Poleg sovpadov v razvoju dolgega in kratkega vokalizma, navedenih med definicijskimi lastnostmi, umično naglašena *e* in *o* sovpadeta z refleksom za **e*-/**è*- > DS *i*ü, umično naglašeni *o* pa z **ò*-/**ò*- > DS *u*o. Dolgi in/ali kratki naglašeni samoglasniki so ob zvočnikih *m*, *n* (tudi *n* < **m*), *n*, *r*, *j*, *v* in *u* (< **l*) podvrženi položajnim razvojem, ki pa niso absolutni, saj pogosto v istih okoljih do posebnega položajnega razvoja ne prihaja.

Novoakutirani *o* v nezadnjem besednem zlogu v primeru 'ko:uža se namesto pričakovanega odraza *u*o odraža kot *o:u*, tj. kot dolgi *o*, kar Ramovš (1924: 205) in Greenberg (1993: 476) interpretirata kot odraz **ò*- s podaljšavo po analogiji, Gostenčnikova (2022: 144, 147) pa kot položajni razvoj ob ž. Novoakutirani *e* v nezadnjem besednem zlogu v primeru *g'le:žžen* (< pslovan. **glèžnъ*) se odraža kot dolgi *jat*, kar Gostenčnikova (2022: 147) prav tako razlaga s položajnim razvojem novoakutiranega *e* ob ž.

Leksema *češnja* in *breskev* – *č'rⁱèšña*, *b'rⁱeskef* ne izkazujeta odraza novega cirkumfleksa. Umik novega cirkumfleksa izkazujeta leksema z dolžino na prvem zlogu *gosenica* in *otava* – 'go:usanca (< **gosnica*), 'o:utava. Pri leksemih *peta*, *greda*, *mehka* je odraz za **è* regularen – *g'r^e:ida*, 'pe:ita, 'm^e:ika.

Leksemi *nebesa, rebra, metla* (Rmn) – *'re:ɨbra, ne'be:ɨsa, 'mɛ:(i)keɨ* izkazujejo zgodnjo podaljšavo novoakutiranega *e* v nezadnjem besednem zlogu, Rmn leksema *kosa* – *'ko:ɨs* pa izkazuje zgodnjo podaljšavo novoakutiranega *o*.

Slaveški govor pozna vse splošnoslovenske naglasne spremembe (pomik cirkumfleksa na naslednji zlog, umik na prednaglasno dolžino, nastanek novega cirkumfleksa), od nesplošnoslovenskih pa: umik na prednaglasno kračino (*'k^uɔsa, 'žⁱäna*) in nadkračino (*'mⁱägla*), kjer so vsi novonaglašeni zlogi kratki, mlajši umik naglasa z zadnjega dolgega (*'vüja*) ali kratkega zloga (*p^hɔplat, p^rinas*) ter umik novega cirkumfleksa (*'go:ɨsanca*).

V sklanjatvenih vzorcih so ohranjena vsa tri števila in vsi trije spoli, v spregatvenih vzorcih z osebili *-va* za moški in *-ve* za ženski spol so opazne analoške izravnave. Besedje kaže na številne slovenske panonizme, ki bogatijo skupno slovensko leksiko, ter na prevzete nemške, manj romanske, madžarske in hrvaške besede.

Krajšave in kratice

avstr. = avstrijsko, bav. = bavarsko, D = dajalnik, DS = Dolnji Slaveči, del = deležnik, ed = ednina, furl. = furlansko, germ. = germansko, hrv. = hrvaško, I = imenovalnik, issl. – izhodiščno slovensko, it. = italijansko, kor. = koroško, lat. = latinsko, M = mestnik, m = moški spol, madž. = madžarsko, mn = množina, nar. = narečno, nem. = nemško, O = orodnik, pgerm. = pragermansko, pslovan. = praslovansko, R = rodilnik, rom. = romansko, rus. = rusko, s = srednji spol, sam. = samostalnik, srb. = srbsko, srg. = srednjegrško, srlat. = srednjeveškolatinsko, srvnem. = srednjevisokonemško, star. = starejše, stvnem. = starovisokonemško, štaj. = štajersko, T = tožilnik, turš. = turško, ž = ženski spol, 1 = 1. oseba, 2 = 2. oseba, 3 = 3. oseba

Literatura

- Igor ANTIČ, 1999: *Nemško-slovenski slovar*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Elizabeta BERNAJK, 1995: *Madžarsko-slovenski in Slovensko-madžarski slovar*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- France BEZLAJ, 1976: *Etimološki slovar slovenskega jezika A–J*. Ljubljana: SAZU, Inštitut za slovenski jezik in Mladinska knjiga.
- France BEZLAJ, 1982: *Etimološki slovar slovenskega jezika K–O*. Ljubljana: SAZU, Inštitut za slovenski jezik in Mladinska knjiga.
- France BEZLAJ, 1995: *Etimološki slovar slovenskega jezika P–S*. Ljubljana: SAZU, Inštitut za slovenski jezik in Mladinska knjiga.
- France BEZLAJ, 2005: *Etimološki slovar slovenskega jezika Š–Ž*. Ljubljana: SAZU, Inštitut za slovenski jezik in Založba ZRC.

- Mihaela BREGANT, 1995: *Severozahodni goričanski govori*. Magistrsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Januška GOSTENČNIK, 2022: Fonološki opis govora kraja Večeslavci (SLA T397). *Jezikoslovni zapiski* 29/2, 125–148.
- Marc L. GREENBERG, 1993: Glasoslovni opis treh prekmurskih govorov in komentar k zgoodvinskemu glasoslovju in oblikoglasju prekmurskega narečja. *Slavistična revija* 41/4, 465–487.
- Marc GREENBERG, 2002: *Zgodovinsko glasoslovje slovenskega jezika*. Maribor: Aristej.
- Tjaša JAKOP, 2016: SLA V107A(a).01 'blazina za pod glavo'. *Slovenski lingvistični atlas 2 »Kmetija«, 2.2. Komentarji*. Ur. Jožica Škofic, Matej Šekli. Ljubljana: ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša. 201.
- Tjaša JAKOP, 2017: Govor Cankove od Pavlovega Glasoslovja (1909) dalje. *Avgust Pavel med Slovenci, Madžari in Avstrijci = August Pavel among the Slovenians, Hungarians and Austrians* (Zora, 120). Ur. Marko Jesenšek. Maribor: Univerzitetna založba Univerze. 53–64.
- Marko JESENŠEK, 2013: *Poglavja iz zgodovine prekmurskega knjižnega jezika*. (Zora, 90). Maribor: Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba.
- Marko JESENŠEK, 2018: *Prekmurski jezik med knjižno normo in narečjem*. (Zora, 129). Maribor: Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba.
- Marko JESENŠEK, 2021: *Poglavja iz razvoja slovenskega jezika*. (Zora, 145). Maribor: Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba.
- Marko JESENŠEK, 2024: *Poglavja o različicah slovenskega jezika*. (Zora, 155). Maribor: Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba.
- Karmen KENDA-JEŽ, 2011: Fonetična transkripcija. *Slovenski lingvistični atlas 1, Človek (telo, bolezni, družina), 1, Atlas (SLA 1.1)*. Ur. Jožica Škofic. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 27–30.
- Mihaela KOLETNIK, 2008: *Panonsko lončarsko in kmetijsko izrazje ter druge dialektološke razprave*. (Zora, 60). Maribor: Filozofska fakulteta, Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti.
- Tine LOGAR, Jakob RIGLER, 1983: *Karta slovenskih narečij*. Ljubljana: Geodetski zavod Slovenije.
- Vladimir MOČAN, 1980: Dolnji Slaveči. *Krajevni leksikon Slovenije. IV. knjiga. Podravje in Pomurje*. Ur. Roman Savnik v sodelovanju s Francetom Planino. Ljubljana: Državna založba Slovenije. 191.
- Slavica POTOČNIK: *Dolnji Slaveči*. Dostop 28. 1. 2025 na <https://www.obcina-grad.si/obcinskevsebine/651>.
- Fran RAMOVŠ, 1924: *Historična gramatika slovenskega jezika II: konzonantizem*. Ljubljana: Učiteljska tiskarna.

- Fran RAMOVŠ, 1931: *Dialektološka karta slovenskega jezika*. Ljubljana: Rektorat Univerze kralja Aleksandra.
- Jakob RIGLER, 2002: *Zbrani spisi I*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Bela SEVER, 1995: Dolnji Slaveči. *Krajevni leksikon Slovenije*. Uredili Milan Orožen Adamič, Drago Perko, Drago Kladnik. Ljubljana: Državna založba Slovenije. 125.
- Matija SLAVIČ, 1999: *Naše Prekmurje: zbrane razprave in članki*. Murska Sobota: Pomurska založba.
- Marko SNOJ, 2009: *Etimološki slovar slovenskih zemljepisnih imen*. Ljubljana: Modrijan in Založba ZRC.
- Marko SNOJ, 2016: *Slovenski etimološki slovar*. Tretja izdaja. Ljubljana: ZRC SAZU, Založba ZRC. Dostopno na: <https://fran.si/193/marko-snoj-slovenski-etimoloski-slovar>.
- Jožica ŠKOFIC (ur.), 2011: *Slovenski lingvistični atlas 1, Človek, (telo, bolezni, družina), 1. Atlas (SLA 1.1), 2. Komentarji (SLA 1.2)*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Ivan ZELKO, 1982: *Historična topografija Slovenije. Prekmurje do leta 1500*. Murska Sobota: Pomurska založba.
- Zinka ZORKO, 1998: Narečne prvine v Ivanocyjevem Kalendarju Najszvetejšega szrca Jezusovega (1904–1906). *Slovensko-madžarski jezikovni in književni stiki od Košiča do danes*. Ur. Istvan Nyomárkay, Stjepan Lukač. Budimpešta: Košičev sklad. 39–59.
- Zinka ZORKO, 2003: Oblikoslovje in leksika v govoru Cankove. *Avgust Pavel*. (Zora, 23). Ur. Zinka Zorko, Miha Pauko. Maribor: Slavistično društvo. 73–94.
- Zinka ZORKO, 2009: *Narečjeslovne razprave o koroških, štajerskih in panonskih govorih*. (Zora, 64). Maribor: Filozofska fakulteta, Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti.

SUMMARY

The Prekmurje Dialect in Vratuša's Birthplace Dolnji Slaveči

The first-ever mention of Dolnji Slaveči, the birthplace of Anton Vratuša, appears in 1365 as *Alsozcleueche*. The scattered settlement, surrounded by slopes of carefully cultivated fields and small meadows, stretches for 3 km along the valley of Lukaj stream alongside the Motovilci–Kuzma road. The local dialect of Dolnji Slaveči belongs to the Prekmurje dialect of the Pannonian dialect group, more precisely to the northern, i.e. Goričko sub-dialect, primarily spoken in upper Lendava and in Porabje. All Pannonian dialects are non-tonemic, i.e. the accent is based on intensity, not pitch and is not tied to a specific position in a word. The local dialect of Dolnji Slaveči retains all Slovene accent shifts, with the stress position generally remaining the same as in the Pannonian original system. Additionally, there is stress withdrawal from a short final syllable onto *e*, *o* and *a*. Typical of the dialect are quantitative contrasts in stressed syllables. The prosodic inventory includes long and short stressed as well as unstressed vowels. Short vowels are pronounced slightly diphthongically (*b'rⁱēza*, *k'mⁱät*, *l^uoča*, *k'r^uáva*). In morphology, the dual form is firmly preserved in all cases. However, the neuter endings in the plural with thematic *a* cause a deep transition of neuter nouns into the feminine gender, as their left-matching modifiers take on feminine endings. Masculine nouns adopt the *-i* ending

in dative and locative, while the feminine nouns end in *-ov* in the singular instrumental case. Some neuter nouns are feminized already in the singular form. The current verb conjugation is thematic, with the preserved singular *-ve* for the feminine. Adverbs retain their archaic forms, e.g. *'nindri* 'nekje', *'inda* 'nekoč', *'ätj* 'tu', *'äs/se* 'sem'. The lexis suggests a number of Slovene Pannonianisms, as well as words borrowed from German and, less frequently, Hungarian.